

İşgal Öncesi İzmir’de Asayiş Olayları ve Yerli Rumların Tutumlarına Dair Bir Değerlendirme

Mikail KOLUTEK¹

¹Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Hatay. mikailkolutek@gmail.com

Geliş Tarihi/Received

13.01.2017

Kabul Tarihi/Accepted

01.02.2017

Yayın Tarihi/Published

06.02.2017

ÖZ

I. Dünya Savaşı’ndan mağlup olarak ayrılan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesini imzalamak zorunda kalmıştır. Mütarekenin imzalanmasından sonra Anadolu’nun her yerinde savaşın bitmiş olmasının verdiği geçici bir rahvet hâkim olmuştur. Devleti oluşturan tüm anasırda olduğu gibi azınlıklarda da mütarekeyle ilgili olarak hürriyetlerini garanti edecek bir barış havası esmiştir. Ancak bu atmosferin dağılması fazla uzun sürmemiş, 15 Mayıs 1919’da Yunanlıların İzmir’i işgaliyle birlikte Milli Mücadele adına çatışmalar ivme kazanmıştır.

Mondros Mütarekesi’nden İzmir’in işgaline kadar geçen süre zarfında İzmir’de yaşanan hadiseler, tarihçiler tarafından pek fazla araştırılmamıştır. Bu bakımdan İzmir Emniyet Müfettişi’nin 1919 yılı Nisan ayına dair yazmış olduğu asayiş raporu önemli bir boşluğu doldurmuştur. Üç ana bölümden müteşekkil olan raporda; sosyal hareketliliklerle ilgili tespitler, Rumların tavırları ve asayişin temini için yapılması gereken öneriler sıralanmıştır. Osmanlı Arşivi’nden edinilen bu rapor doğrultusunda İzmir Rumlarının işgale zemin hazırladıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emniyet Raporu, İzmir’in İşgali, Nisan 1919, Rum, Yunan.

An Evaluation Regarding The Battle Incidents And Local Rums’ Attributes Before The Occupation Of Izmir

ABSTRACT

After the World War I. the defeated Ottoman Empire had to sign the Mondros Armistice Agreement in 30th of October 1918. After the Armistice Agreement, there was a temporary complacency in Anatolia. The Ottoman including muslims and non-muslims had a peace atmosphere thanks to the Armistice Agreement. However, it had not taken a long time to disappear the atmosphere because the battle for national independence had just gained speed with the Greek occupation in Izmir, 15th of May 1919.

The duration from the Mondros Armistice Agreement to the occupation of Izmir has not been enough sought concerning the incidents by historians. Therefore, the police report written by the Izmir Safety Inspector in 1919 filled the crucial loophole. The report has divided into three main sections respectively; detections regarding social movements, The Rum attitudes and recommendations for providing the peace. The police report from the Ottoman archive confirmed that the Izmir Rum had provided a basis for the Greek occupation.

Keywords: Police report, the Occupation of Izmir, April 1919, Rum, Greek

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti’ni fiilen sona erdiren Mondros Mütarekesi, hem Osmanlı Devlet ricali hem de vatandaşları tarafından olumlu karşılanmıştı. Hatta Padişah Vahdettin mütarekenin metnini öğrendiği zaman “Şartlar çok ağır olmasına rağmen kabul edelim. Biz sonra İngilizlerin hoşgörüsüne nail olacağız.” demişti. 2 Kasım 1918 tarihinde Sadrazam Ahmet İzzet Paşa’nın imzasıyla bir tamim yayınlanarak devleti oluşturan çeşitli etnik unsurlar arasında bir uyum, kardeşlik ruhu yaratılarak memleketin huzurunun sağlanacağı ilan edilmiştir (Yalçın, 2000: 136-137). Hükümet memurlara bu yolda telkinlerde bulunularak memleketin acil ihtiyacı olan en önemli şeyin, asayişin sağlanması ve barış olduğu belirtilmiştir. Yayınlanan bu tamim Anadolu’nun her yerinde olumlu yankılar bulmuş devletin yenilgisine rağmen geleceğe dair ümitler yeşermiştir.

Mütarekenin imzalanmasının olumlu etkileri devam ederken Rum azınlıkların sevincinin fazla olması dikkatlerden kaçmamıştır. Kısa süre sonra bu sevincin nedeni gerek İstanbul gerekse İzmir Rum

basını yayınları ile ortaya çıkmıştır. Nitekim Rum gazeteleri İzmir, Bursa, Konya ve On İki Ada'nın İtalya'dan alınarak Yunanistan'a verileceğini açık ifadelerle yazmıştır (Gökbilgin, 1959: 3-5). İzmir'in Yunanistan'a verileceği haberleri Rum vatandaşların öncelikle galeyana gelerek çeşitli gösteriler yapmasına daha sonra ise asayiş olaylarının meydana gelmesine neden olmuştur. Rum nüfus tarafından yapılan sevinç gösterileri kısa zamanda Venizelos'un organizasyonunda Türk ve Müslüman nüfusa yapılan saldırılara dönüşmüştür. İşte bu çalışmada; dönemin emniyet yetkilisinin gözünden İzmir Rumlarının tutum ve tavırları değerlendirilmiş, oluşacak tehlikelere karşı alınması gereken tedbirler irdelenmiştir. Raporun kapsamı bir aylık bir süreye tekabül etmesine rağmen, işgalin hemen öncesine ışık tutması bakımından son derece önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Mevcut gözlemler, tarihi seyir ve perspektifle değerlendirilmiştir.

1. İzmir'de Yaşanan Asayiş Olayları

İzmir Rumlarının devlet karşıtı eylemleri, işgalden önceki dönemlere kadar gitmektedir. Esasen İzmir'de yerli Rum vatandaşların oluşturduğu çeteler vasıtasıyla meydana gelen asayiş sorunu mütarekeden önce başlamıştır. Rum çeteleri 6 Ekim 1918 tarihinde Çeşme'den İzmir'e gitmekte olan yolcu arabalarına saldırmıştır. Saldırıyı gerçekleştiren 12 kişilik Rum çetesi iki Müslüman arabacıyı öldürmüş, yolculardan bir kısmını yaralayarak paralarını ve değerli eşyalarını gasp etmiştir. 5 Ocak 1919 tarihinde bir Rum çetesi Urla'da bir araba kafilesine saldırmış ve iki yolcuyu öldürmüştür (Tansel, 1991: 87).

İzmir'de yaşanan asayiş bozuklukları 22 Ocak 1919 tarihinde de devam etmiş, suçlu bir Rum vatandaşı tutuklamaya giden Polis Komiseri Hüseyin Efendi Rum mahallesine girer girmez yayılım ateşine tutulmuştur. Bu olay üzerine başlayan çatışma üç gün boyunca sürmüş, İzmir Jandarma Tabur Kumandanı Emin Fikri Bey (Özalp)'in kumandasındaki bir tabur askerle müdahale etmesi üzerine 25 Ocak 1919'da sona ermiştir. Çatışma esnasında öldürülen asilerin üzerinde özel uniformalar, resmi silahlar ve “*Ya İyonya, ya Peteno (Ya İyonya Ya Ölüm!)*” yazan şapkalar bulunmuştur. Bu tarihlerde İzmir Rum basınından özellikle “*Kozmos Gazetesi*” mütarekenin imzalandığı dönemdeki itidalli duruşunu bozmuş ve İzmir'in yoğun bir şekilde Yunanistan'a ilhaki telkin eden yazılar yazmaya başlamıştır (Bayar, 1967: 1616).

Rum çetelerinin eşkıyalık faaliyetleri Mart 1919'da işgale zemin hazırlamak üzere yoğunluğunu daha da artırmıştır. Çetelerden ayrı olarak Rum vatandaşlar da yağma faaliyetlerine başlamıştır. Örneğin Söke'ye bağlı Kelih Köyü'ndeki aşar ambarına saldıran Rum köylüler, ambardaki zahireyi yağma etmişlerdir. Rum asker kaçaklarından 300 kadarı Tomatça Köyü'nde toplanmış Yunan askeri elbiselerini giyerek çeteler oluşturmuştur. Bu çeteler Nif'ten İzmir'e gelen arabacıları soymuş Ayvalık, İzmir ve Urla Bölgesi'nde birçok cinayet işlemiştir. Yine benzer şekilde Rum çeteleri 1919 Mart'ında Kuşadası'na bağlı Tarha Köyü'nde Altıparmak Hasan Ağa isimli bir köylü ile iki jandarmayı şehit etmiştir. Başka bir Rum çetesi de Bornova'nın Işıklar Köyü civarından geçen bir jandarma birliğine saldırmıştır. Çıkan çatışmada Koklıca Kitre isminde bir Rum haydut, jandarma tarafından öldürülmüştür (Gökbilgin, 1959: 58-59).

16 Mart 1919 tarihinde Rum-Patrikhanesi tüm Rum kiliseleri ve vatandaşların Yunanistan'a bağlanmak istediğini belirten bir muhtırayı Paris Barış Konferansı'na göndermiştir. Osmanlı hükümeti Rumların bu adımına karşı resmi bir bildiri yayınlamış, Rumların devlete düşmanlık ettiğini, amaçlarının asayiş bozmak olduğunu belirtmiştir. Aynı amaca hizmet etmek üzere çetecilik faaliyetlerinin yapıldığı ve kiliselerde pazar günleri ibadet değil siyaset yapıldığını ilan etmiştir. Bu sırada memleketin diğer yerlerinde olduğu gibi İzmir'de de asayiş olayları yaşanmıştır. 19 Mart 1919 tarihinde İzmir Buca'da Rumlar tarafından şehrin asayişini kötü göstermek için birtakım sorunlar çıkarılmış müfrezeler tarafından yapılan müdahale ile olaylar bastırılmıştır (Akşin, 1983: 245). İzmir'de Ekim 1918-Mart 1919 döneminde Rumlar tarafından yapılan eşkıyalık, yağma ve cinayetlerin dur-durak bilmemesi üzerine Osmanlı hükümeti çareler aramaya başlamıştır. Nitekim çözüm için gerekli olan formül çok gecikmeden bulunmuş

ve Anadolu'nun her yerinde gerçekleşen Rum eşkıyalığının dindirilmesi için görüşmeler yapmak üzere Heyet-i Nasiha oluşturulmuştur.

1.2. Heyet-i Nasiha'nın İzmir'e Gelişi

Anadolu'nun asayişsiz olan bölgeleri ile Trakya'yı gezip günün getirdiği şartlar doğrultusunda uyarılarda bulunmak üzere heyetler seçilmiştir. Seçilen heyetlerin yapacağı telkinlerin etkinliğini artırmak amacıyla Osmanlı hanedanından birer şehzade heyet başkanı olarak seçilmiştir. Kurulan heyetler gittikleri yerlerde halka padişah Sultan Vahdettin'in selamını iletmiş, devletin ve milletin hukukunu korumaya çalışmıştır. Ulemadan Ziyaeddin Efendi, Ferik Cevat, Ferik Fevzi Paşa'dan oluşan heyetin başına *Şehzade Cemalettin Efendi* getirilmiştir. Bu heyet Trakya'ya görevlendirilmiştir. *Şehzade Abdürrahim Efendi*'nin başkanlık ettiği diğer heyette ise; Birinci Ferik Ali Rıza, Ayan Azası Mahmut Hayret, Süleyman Şefik paşa, Babıali Memurlar Kalem Müdürü Ohannes, Devlet Şurası Azasından İstifanaki, Temyiz Mahkemesi Azasından Muscidyan, Bursa eski mebuslarından Ömer Fevzi ve Hoca Halil Fethi Efendi yer almıştır (Bayar, 1968: 1760-1761).

Heyet-i Nasihaların birinci görevi tüm Osmanlı halkını barıştırmak olarak düşünülmüştür. Ayrıca Türk nüfusun Mondros Mütarekesi'nde belirlenen sınırların genişletilmesi yüzünden ortaya çıkan üzüntü ve küskünlüğü ortadan kaldırmak için nasihatlerde bulunarak halkı teskin etmek olmuştur (Dursun, 1994: 94). Alemdar Gazetesi'ne göre amaç; kontrol amacı gütmekle beraber Osmanlı tebaası içerisindeki azınlıklarla Müslüman ahalinin barış ve dostluğunu yeniden oluşturmak olmuştur. Asayiş sorununu yerinde ve ilgililerden dinleyerek Osmanlı vatandaşları arasında barışı sağlamak olmuştur. Bir taraftan da halka padişahın selamıyla gidilerek saltanatın halktan destek görmesine çalışılmıştır (Alemdar Gazetesi, 1919: 1).¹ Nasihat heyetlerinin gönderilmesindeki bir başka amaç ise; yerinde durum tespiti yaparak sorunların çözülmesi, asayişin yeniden sağlanması için lazım olan ıslahatları belirlemektir. 16 Nisan 1919 tarihinde İstanbul'dan hareket eden Şehzade Abdürrahim Efendi ve beraberindekiler Bursa ve Balıkesir ziyaretlerini tamamladıktan sonra 26-30 Nisan 1919 tarihlerinde İzmir'de incelemelerini yapmıştır (Akşin, 1983: 250-251).²

Paris Barış Konferansı görüşmeleri esnasında İtalya'nın Akdeniz'de güçlenmesi istenmemiş, İtalyan Krallığı'nı temsil eden Orlando toplantıyı terk etmiştir. Yunanlıların ise hizmetlerinden ötürü ödüllendirilmesi ile İstanbul'daki isteklerinden vazgeçirilmesi ve boğazlardan uzaklaştırılması gerekmiştir. Savaş esnasında gözardı edilemeyecek yardımı olan Yunanistan'a bu nedenle İzmir ve çevresinin verilmesi uygun görülmüştür. Barış görüşmelerine Yunanistan adına katılan Venizelos, temsilcileri Küçük Asya ve özellikle İzmir çevresinde asayişin ortadan kalktığına Rumların ve diğer Hıristiyanların güvende olmadığına ikna etmiştir. Türklerin Müslüman olmayan ahaliyi öldürüp mallarını yağma ettiğini ifade eden Venizelos, İzmir'in müttefik kıtalar tarafından işgal edilmesinin önünü açmıştır. Yüksek Konsey, Mondros Mütarekesi'nin de bölgeye müdahale edilmesine hak tanınmasına dayanarak Yunanistan'ın müttefikler adına İzmir'i ele geçirmesine izin vermiştir (Villalta, 1982: 278). Uluslararası arenada Yunanlılar lehine bu olumlu gelişmeler yaşanırken, İzmir'in otokton halkı olan Rumlar da işgali kolaylaştırma çalışmalarını sürdürmüştür.

2. İzmir Rumları Hakkındaki Emniyet Müfettişinin Raporu (Nisan 1919)

İzmir'in asayiş ve emniyetinden sorumlu olan müfettiş, Rumların muzır çalışmalarını Dâhiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı)'ne bildirmiştir. Dâhiliye Nezareti Vekili Mehmet Ali Bey ise raporu Hariciye Nezareti Vekili Ferit Paşa'ya bir tezkireyle sunmuştur. Söz konusu raporda Rumların dâhili ve harici faaliyetlerinin hassasiyetine binaen şu değerlendirmelere yer verilmiştir:

¹ İmtiyaz Sahibi Rafi Cevat olan Alemdar Gazetesi kendisini; Özü sözü doğru siyasi akşamları neşr olunur Osmanlı gazetesidir diyerek nitelemiştir. Vakayı yevmiye ve havadisât-ı telgrafiyeyi günü gününe neşr eder akşam gazetesidir. Saltanat-ı meşrûta taraftarıdır. Her hafta Cumartesi günleri alemdar kâriyelerine meccanen ihda olunur.

² Heyet-i Nasiha, Afyon, Antalya, Isparta, Konya ve Eskişehir'i dolaşıp İstanbul'a döndüğünde yani 18 Mayıs 1919'da İzmir 3 gün önce Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir.

“Şubat ve Mart aylarına mahsus takdim kılınan raporlarda buradaki Rum ve Yunanlıların Asya-yı Suğra'nın Yunanistan'a ilhakını temin etmek amacıyla nasıl çalıştıkları sunulmuş ve açıklanmıştır. Bugünlerde gerek Asya-yı Suğra Cemiyeti gerek Metropolithane ve Yunan Salib-i Ahmer heyetlerinin bu konudaki faaliyetlerine hâkim olunamadığı... (BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-007, 05 Mayıs 1335 [1919]).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere; Rumlar, Yunan Megola İdea'sına hizmet maksadıyla çeşitli cemiyetler kurmuşlardır. Sözde Rum vatandaşların haklarını korumak ve sosyal etkinlikler tertiplemek amacıyla olan bu cemiyetler, Venizelos'un ricalarını dahi bir emir telakki ederek tedhişçilikten geri durmamışlardır.

Raporda devamla;

“İtilaf Devletleriyle ile mütarekenin imzalanmasıyla Osmanlı Devleti sahillerine deniz yoluyla taşımalara başlandığı zamanda, Yunan Hükümeti İzmir'e Leon torpidosunu göndermekle beraber İzmir merkezinde bir de Salib-i Ahmer Heyeti göndermiş ve Rum hastanelerinden birini Salib-i Ahmer Hastanesi sayarak nakliye vapurlarıyla da güya Salib-i Ahmer hastanesine ait olduğu iddiasıyla silah ve elbise, haki renkte kumaş, cephane bombalar ithal edilmiştir. Ve gümrük memurlarının kontrol hususundaki ısrarlarını darp ile tehdit ile ve Yunan askerlerinin fiili müdahaleleri ile yaptırmamayı başarmıştır. Bu yolla gelen eşyanın muayenesiz geçirilmesi sağlandıktan sonra dâhil vilayette işbu teşkilatı genişletilmeye çalışılmaktadır.”

ifadelerine yer verilmiştir.(BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-007, 05 Mayıs 1335 [1919]).

Yani İzmir Rumlarının Yunan birliklerine dayanarak zaman zaman Türk yetkilileri tehdit ettiklerini, tıbbi malzeme adı altında askeri mühimmatları sevkiyatı yaptıklarını yazmıştır. Raporda durumun tespitinde isabetli tespitler yapıldığı farklı kaynaklarda da doğrulanmıştır (Atatürk, 1969: 899-900; Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları, 1993: 40; Güzel, 2006: 88; Güler, 1995: 37-38). Raporun sonuç kısmında;

“Aydın, Konya, Söke, Urla, Antalya ve Makride dahi birer Yunan Salib-i Ahmer hastanesi kurulmuş ve kurulmaya da devam edilmiştir. Bir taraftan böyle hastaneler kurmakla beraber diğer taraftan Yunan nakliye gemileriyle Yunan Salib-i Ahmer zabıtı, hasta bakıcısı sıfatlarıyla, dâhil mahale birçok insan getirmiştir. Aslen Osmanlı vatandaşıyken ya Balkan savaşında veya I.Dünya Savaşında Yunanistan'a firar edip orada Osmanlı Devleti aleyhine savaştıktan sonra bu defa güya asıl memleketlerine ama askeri elbiseleriyle iade edilmiş askeri talim ve terbiye görmüş bu insanlar bu teşkilata ilave edilmiştir. Bilahere İzmir'deki Rumları bu teşkilata ilave ederek Yunan Salib-i Ahmer hastanelerinde adeta bir askerlik şubesi muamelesi yaparmış gibi kayıt yapılmaktadır. Bunlardan başka birde resmen İzci Teşkilatı yapılmıştır. Bugün İzmir'in valisi, Jandarma Kumandanı, Liman Reisi, Askeri Kumandanı vesairesi kesinlikle Yunan hükümetince tayin edilmiştir. Ayrıca bununla beraber polis ve jandarma birliklerine insanlar kaydedilmiş ve açıkça kaydedilmektedir. Bu teşkilat İzmir'de Salib-i Ahmer perdesi altında mükemmel bir şekilde getirilmiştir. İzmir'in havalisine Salib-i Ahmeri tesis edilmiş mahallerde dahi aynı suretle genişletilerek ve artarak teşkilat yapıldığı ve yapılacağı kesindir. Yunanlıların Aydın ve havalisi hakkındaki emel ve istekleri ne kadar haksızsa...”

ifadelerine yer verilmiştir (BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-007, 05 Mayıs 1335 [1919]).

Öncelikli olarak Rum muhacirlerine bakmakla yükümlü olan cemiyet, aslı vazifesini unutarak çeteler oluşturmuş ve bir ayaklanma için zemin hazırlamıştır. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda sınır dışına çıkan/çıkarılan Rumlar, İngilizlerin çabaları sonucu Salib-i Ahmer personeli kimliği verilerek Anadolu'ya döndürülmüşlerdir. Cemiyet 1919 yılının ilk ayından başlamak üzere oluşturduğu heyet vasıtasıyla Anadolu'nun Rumlarla meskûn çeşitli bölgelerinde şube açmak ve hastane kurmak amacıyla araştırmalar yaptırmıştır. Anfitrini isimli bir gemiyle cemiyete ait doktor, hastabakıcı ve çeşitli tıbbi malzemeler İzmir limanına çıkarılmıştı. Limana gelen gemide daha önce Türkiye'den kaçmış Yunan-İngiliz ordularında hizmet etmiş elebaşılar ve komitecilerin olduğu ortaya çıkmıştır. Gemi ile Türkiye'ye giriş yapan şahıslar Salib-i Ahmer tarafından personel olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Doktor vasfı altında çalışan personelin birçoğunun aslen Yunan subayı olduğu anlaşılmıştır. Salib-i Ahmer adına Türkiye'ye gelen ilaç sandıkları ve sıhhi malzemeler arasında çeşitli silahlar ve komiteci elbiseleri de bulunmuştur. İzci Teşkilatları ise Rum gençlerine askerlik mesleğini öğretmek amacıyla kurulmuştur. İzci teşkilatları askeri yapılanmayla benzer özellikler taşımıştır. İzci Teşkilatı Asya-yı Suğra'da ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde temsilcilikler açarak yaygınlaşmıştır. Teşkilat Rum gençlerine eğitim verdikten sonra

mezun olacaklar için askeri geçiş töreni yaptırmış, eğitimini alan gençlere Yunan bayrakları hediye edilerek yemin ettirilmiştir (Atatürk, 1969: 899-900).

İzmir Emniyet Müfettişi, Yunan-İtalyan rekabetini de sunduğu rapora taşımıştır. Yazısında İzmir'in işgali konusunda İtalyanların Yunanlılardan daha hevesli ve cesur davrandıklarını dile getirmiştir. Hatta İzmir Limanı'ndaki en büyük savaş gemisinin İtalyanlara ait olduğunu belirtmiştir. Raporun enteresan bir noktası da, Osmanlı vatandaşı olan bir Türk'ün İtalyan vatandaşlığına geçmek istemesi durumunda İtalyanların bu talebe hemen olumlu cevap vermeleri olmuştur. Hatta bu konuda İtalyanların ne kadar istekli olduklarını “*yarım saatlik bir muameleyi gerektiren bir iştir*” sözüyle ifade etmiştir (BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-009, 05 Mayıs 1335 [1919]).

Yunan Salib-i Ahmeri'nin zararlı çalışmalarına da değinen müfettiş, raporunda; rıhtıma yanaşmış olan “*Leon*” torpidosu zabitan ve efradının pek mühim surette yardımının görüldüğünü iletmiştir. Leon'un İkinci Kaptanı Panos Erkiropolos'un Yunanlıların Aydın ve havalisindeki teşkilatında İzmir liman reisi olarak görevlendirildiğini de emniyet müdürlüğüne bildirdiğini yazmıştır Erkiropolos'un Rum ve Yunanlılara ve onlara ait eşyaya ve Yunan vapuru ve kayıklarına ilgili uygulamalarda en küçük bir liman veya seyr-ü sefer meselesinde dahi müdahil olacak kadar meseleye ciddiyetle yaklaştığını da kaydetmiştir. Raporun devamında;

“Memuriyet-i acziyle İzmir'e ulaşan ve işe başladığının daha birinci günü öncelikle liman görevlilerine müdahale eden ve bu müdahalesini Yunan denizcilerine gösteren merkum bugüne kadar herhangi bir sebeple en küçük bir meselede ya liman memurlarına veya gemilere refakat eden memurlara hemen hücum ile görevlerini yerine getirme şekillerini eleştirmiş...”

(BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-009, 05 Mayıs 1335 [1919]). sözleriyle duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

İzmir Emniyet müfettişinin raporunun en çarpıcı yönlerinden biri de, Yunan donanmalarının ve Anadolu Rum teşkilatlarının el ele vererek Osmanlı tebaası Rumları propaganda suretiyle nasıl zehirledikleri yönündeki tespitleri olmuştur. Ayrıca bu teşkilatların İzmirli Rumları manen etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda etkisi altına aldıkları kişilerin ellerine silah tutuşturduklarını da ilave etmiştir. Hatta Yunan nüfuzunun o derece ileri gittiğinin delili olarak “*Öyle ki, bugün işbu havalide tüm polis ve jandarma memurları ve adliye vesair-i rüesayı memurları hep Rumlardan yakın kişilerden tayin edilmiştir.*” sözüne yer vermiştir. Gözlemci raporunun bu kısmının sonunda Osmanlı Rumlarına ne kadar taviz ve hak verilirse verilsin bölücülükten geri kalmayacakları şu sözlerle ifade etmiştir: “*...kendilerinden [Rumlardan] Osmanlı Hükümeti adına hiçbir talep olmasa, vergi ve asker alınmasa, özetle Rumların istediklerinin cümlesi verilse de memleket-i Osmanlı sancağı ve hâkimiyeti altında kalınız denilse bile kendilerini ikna edip tarih-i salaha avdet ettirmek imkansızdır.*” (BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-009, 05 Mayıs 1335 [1919]).

3. Alınması İstenen Tedbirler

İzmir Emniyet Müfettişi, edindiği intibalarını payitahta bildirmekle kalmamış, aynı zamanda önerilerini de sıralamıştır. Buna göre Rum azgınlığının önüne geçilmesi için şu tedbirlerin isabetli olacağını belirtmiştir: “*Mütarekeden sonraki vaziyetimizin zorunlu olarak ortaya çıkardığı bu emri vakilerin olarak hiç olmazsa netayici fiiliyesi meydana gelmemek üzere geçmişteki sebeplerle ilgili görüşler acizanemin arzına uygun görülmüştür.*”

Birincisi: Sürekli ve etkili bir biçimde siyasi teşebbüslerle Yunanistan hükümetinin ilhakındaki Avarof³ Delon'un savaş gemileri her hal ve harekette İzmir sularından uzaklaşmasının sağlanması ve

³ Mustafa Kemal Paşa'nın İtilaf Devletleri donanması boğazdan geçerken söylediği “*Geldikleri gibi giderler!*” sözünü yanında bulunan yaveri Cevat Abbas Bey'e ve arkadaşı Dr. Rasim Ferit Bey'e Yunan zırhlısı Averof'un geçişi sırasında söylemiştir. Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali sırasında Averof Zırhlısı'nın İzmir Limanı'nda demirlemiş olduğu bilinmektedir. Bu zırhlı Balkan Savaşları ve 12 Adaların işgali sürecinde Yunan donanması tarafından kullanılmış Yunanlılar tarafından efsane haline getirilmiş bir gemidir. Geminin İzmir limanına demir atması İzmirli Rumları cesaretlendirerek icra edilen taşkınlığın dozunu artırmıştır. Avarof Zırhlısıyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Necmi Odabaşı, “*Yunan Zırhlısı Averof'un Osmanlı Donanması ve Ekonomisi Üzerindeki*

Yunan hükümetine ait hiçbir savaş gemisinin İzmir'e çıkmamasını kesin olarak temin edilmesi lazımdır. Bu başarıldığı takdirde öncelikli olarak İzmir'deki Rum ve Yunanlıların cüretkârlıkları yerini sakinliğe bırakacaktır. Derece-i saniyede mezkûr sefineler zabitanı tarafından yapılan müdahaleleri ortadan kaldırmış olacağından Osmanlı memurları görevlerini tamamıyla yerine getirebilecek ve İzmir'e eşhas ve eşyayı müsefire dâhil olmamış olacak. Bir de geçmişin pek kötü olması yüzünden daima fırsat kollayan Yunanlılar küçük bir fırsat ortaya çıkmasında mezkûr sefinelerin herhangi bir olumsuz harekete katılması can yakıcı olması düşünüldüğünden buradan uzak durdukları takdirde bu gibi bir ihtimal ortadan kaldırılmış olacaktır. Bundan başka Mondros Mütarekesi imzalanıp emsal-i Yunaniyenin pek tabi olarak meydana gelmeyeceği bir zamanda ve hali ehliyenin iadesi halinde bile mezkûr sefinelerden bilhassa Leon Torpidosu'nun buradan yerini terk etmeyeceği yolunda bir fikir ve kanaat oluşmuş olduğundan şimdiden uzaklaştırılması temin edildiği surette bu ihtimal dahi giderilmiş olacaktır.

İkincisi: İzmir'de kurulmuş olan Yunan Salib-i Ahmer Hastahanesi'nden başka diğer mahallerde Salib-i Ahmer müesseselerinin kurulmasının önüne geçilmesi ve barışın imzalanmasıyla beraber İzmir'deki Yunan Salib-i Ahmer'inin kapatılması hususunda gerekli olanların yapılması lazımdır.

Üçüncüsü: Her ihtimale karşı İzmir merkeziyle beraber Aydın vilayetinin her yerinde jandarma, polis ve asker kuvvetlerinin artırılması benim fikirlerime göre sulhtan sonra Aydın vilayeti ile civarını Rumeli'ndeki gibi eşkiya yatağı haline gelmesine engel olunması ve her ihtimale karşı engelleyici tedbir olmak üzere mar-ül arz gerekenin temini için gerekli olanların yapılması buyurulması arz ederim. BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-003, 05 Mayıs 1335 [1919]).

4. Heyet-i Nasiha Ziyareti Münasebetiyle Rumların Tutumuna Dair

Raporun yazarı, verdiği bilgilerin doğruluğundan şüphe edilmemesi özellikle istemiştir. Gerekirse bu konuda yapılacak basit bir tahkikatın dahi söylediklerini destekleyeceğini ifade etmiştir. Bu da aktarılan bilgilerin güvenilirliğini artırmaktadır. Böylece raporun müellifi, Heyet-i Nasiha'nın İzmir'e vasıl olması ve İzmir'deki faaliyetleriyle ilgili olarak şu bilgilere yer vermiştir: Genç Şehzade Abdürrahim Efendi Hazretlerinin başkanlığında İzmir'e teşrif buyuran Heyet-i Celile-i Nasiha'nın İzmir'e gelerek toplandığı gün tüm Müslümanların işyerlerini, mağazalarını ve dükkânları kapatmışlardır. Şehzadenin geçeceği güzergâhtaki sokak ve caddeler süslenmiştir. Ancak raporda, İzmir'in Kordon Boyu'nda ve Rum mahallelerinde (aynı zamanda Frenklerin mahallinde) tek bir Osmanlı sancağının dahi asılmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca:

“Heyet-i Celiliye'nin İzmir içerisindeki dolaşması esnasında da bunlardan pek sıkışıp ve utanıp da şapkasını çıkaran müstesna birkaç kişiden başka bir güne asar-ı ihtiram görülmemiştir. Heyet-i Celile'nin Buca'ya gittiklerinde Metropolit Efendinin kilise rahibine verdiği bir emir işe yaradığından Rum Mektebi karşılamaya çıktı. Buca sakinleri genellikle ecnebi ve Rum olmasından ötürü asar-ı ihtiram gösterilmesi hususunda Metropolithanenin zorunlu verdiği emir dolayısıyla İzmir'de basılan “Veyma” namındaki gazete Metropolithane erkânına hücum ve bu münasebetle heyet-i nasihaya ve şehzade hazretlerini hakir gören bir makale neşr eyleyerek cüretkârlıklarını buraya kadar vadmışlardır.”

sözleriyle Abdürrahim Efendi'ye Rumların teveccüh göstermek bir yana, saygı dahi duymadıklarını aktarmıştır.

Söz konusu raporda, Rumların Heyet-i Nasiha'ya ilgi göstermemelerine rağmen, İzmir sularına gelen Yunan “*Avarof Zırhlısı*”na büyük tezahürat yapmalarının doğru olmadığı konusu da işlenmiştir. Bu konu raporda öylesine etkili anlatılmıştır ki; “*Devlet-i ebed müddet Osmaniye'yi bu son derece ümitsizliğe düşürerek buna sebep olanlara nefret dolu olarak tüm Müslümanların kalbini dağılayarak kan ağlatacak bir şekilde cereyan eden mezkûr zırhlı hakkındaki gösterinin tamamıyla ifade edilmesi mümkün olamayacağını arz eyledim.*” (BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-005, 05 Mayıs 1335 [1919]) denmiştir.

Etkileri”, U.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl.18 S.29, Bursa 2015, ss.209-229; Hüseyin Özlü, *Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşlarında Ege Adalarının İşgali Süreci, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl.XII, S. 25, İzmir 2012, ss. 9-32; Zafer Toprak, “*Osmanlı Donanması, Avarof Zırhlısı ve Ulusal Kimlik*,” Toplumsal Tarih, sayı 113, Mayıs 2003, ss. 10-19.

Yunan bandıralı ve Türk düşmanı Avarof⁴'un sahilde durmasının Rumların moral ve motivasyonunu yükseltmesinin zararlarına da şöyle yer verilmiştir:

“Şehzade hazretlerinin geldikleri gün Rum mahallelerindeki sessizliğe karşılık Avarof'un limana ulaştığı gün sabah erken saatlerde tüm Rum mahalleleri ve müesseseleri ve gazino ve kahvehaneleri pek azı açılmış olduğu halde... Yunan zırhlısının limana yanaşmasıyla Rum mahallerinden ta yaya kaldırımlarına kadar temas edecek şekilde beş altı metre uzunluğunda yeni Yunan bayraklarıyla ve çiçek saksılarıyla donatılmış ve tüm İzmir'in Rum-Yunan ve hatta gayrimüslim ahalisi rıhtıma sımsıkı bir halde toplanmıştı. Avarof yaklaşıp da ve açıkta demirmeye başlayınca “Yaşasın Yunanistan! Yaşasın Venizelos! Kahrolsun Türkiye!” diye bağırarak ve zafer işaretleri yaparak silahlar sıkılmış kayıklarla ve birkaç kişi suya atılarak yüzerken Avarof'a gelmesini karşılayarak, ziyaret ettiler. Rum vatandaşın bu taşkınlıklarıyla birde Heyet-i Nasiha'ya karşı takındıkları hoş olmayan tavır gören herhangi bir şahsa sorulsa Rumları akıl ve mantık çerçevesinde davranmaya davet etmemenin imkânsız olacağını onaylamakta tereddüt eyleyeceğini teminen arz ederim. İnkâr ve hıyaneti Yunanlılık ile doldurulmuş hale gelmiş olan ve oldukça cesaretle kabul ettikleri görülen bu kısım halk düzenli olarak teşkilatlanmış silahlanarak donatılmış hale getirilirse memleketin geçmişteki selamet noktasından çok daha fazla bir tehlike oluşturacağı lüzumsuz arz ve ifasıdır.” (BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-005, 05 Mayıs 1335 [1919]).

Sonuç ve Tartışma

Osmanlı hâkimiyetinde 308 sene kalan Yunanlılar, 1830 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Bu tarihten itibaren de Büyük Yunanistan'ı kurmak için Osmanlı dâhilindeki Rum vatandaşları kullanmaktan imtina etmemişlerdir. Özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü acziyeti fırsat bilerek devleti parçalama girişimlerinde bulunmuşlardır. Yunan ideallerini gerçekleştirmek amacıyla Rum nüfusunun görece diğer Anadolu kentlerinden fazla olduğu İzmir'e yönelik eylemlerini yoğunlaştırmışlardır.

Söz konusu rapordan elde edilen bilgiler doğrultusunda, Nisan ayındaki gelişmelerden İzmir'in işgal edilmeye uygun ortam hazırlandığı anlaşılmıştır. İzmir'de yaşanan asayiş sorunu, Emniyet Müfettişinin çözüm bulma arayışlarına girmesine neden olmuştur. Emniyet Müfettişi'nin rapor haline getirdiği birtakım tavsiyeler, İzmir'in kısa süre sonra işgal edilmesi yüzünden asayiş sorununa karşı iyi niyetli bir çözüm arayışı olarak kalmıştır. Avarof Zırhlısının İzmir' Limanına gelişi sırasında yaşananlar İzmir'li Rumların Yunanistan'a ilhak konusundaki olumlu düşüncelerini de ortaya koymuştur. Heyeti nasihanın İzmir ziyareti esnasında Şehzade Abdürrahim Efendi'ye karşı takınılan tavır yerli Rumların arzu ve isteklerinin göstergesi olmuştur.

Kaynakça

- BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-003, 05 Mayıs 1335 [1919].
 BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-005, 05 Mayıs 1335 [1919].
 BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-007, 05 Mayıs 1335 [1919].
 BOA.DH.EUM.AYŞ, 00008-00105-009, 05 Mayıs 1335 [1919].
 Akşin, S. (1983). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Cem Yayınevi
 Alemdar Gazetesi, 12 Haziran 1919, [13 Ramazan 1337]
 Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları, TTK Basımevi, Ankara 1993
 Atatürk, M. K. (1969). *Nutuk III-Vesikalar*, Milli Eğitim Basımevi
 Bayar, C. (1967). *Ben de Yazdım*, C. 5-C. 6, Baha Matbaası
 Bayar, C. (1968). *Ben de Yazdım*, C. 6, Baha Matbaası
 Dursun, M.K. (1994). *İzmir Hatıraları*, (Haz.: Ünal Şenel), Akademi Kitabevi
 Gökbilgin, M. T. (1959). *Milli Mücadele Başlarken*, C. 1, TTK Basımevi
 Güler, A. (1995). *Yakın Tarihimizde Pontus Meselesi ve Rum Yunan Terör Örgütleri*, Rizeliler Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları

⁴ Aslında İngiliz Amiral Galtrop Mondros görüşmeleri esnasında Rauf Orbay'a hiçbir Yunan gemisinin İstanbul ve İzmir'e gitmemesi konusunda gönderdiği bir mektupla kesin bir teminat vermiştir. Bu noktada Mustafa Kemal Paşa'da İngilizlerin Osmanlı devletinin İstiklaline saygı duyacağına inanmış, Osmanlı için İngilizlerden daha hayırlı bir dost bulunamayacağını ifade etmiştir. Bkz. Sebahattin Selek, *Milli Mücadele*, Örgün Yayınları, İstanbul 1982,s.174-175; Cemal Kutay, *Osmanlıdan Günümüze Yüzyılımızda Bir İnsanımız*, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1992, s.207.

- Güzel, A. (2006). *Dünden Bugüne Yunanistan'ın Pontus Hedefi*, IQ Kültür-sanat Yayıncılık
- Kutay, C. (1992). *Osmanlıdan Günümüze Yüzyıllımızda Bir İnsanımız*, Kazancı Matbaacılık
- Odabaşı, N. (2015). “Yunan Zırhlısı Averof’un Osmanlı Donanması ve Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, *U.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 209-229.
- Özlu, H. (2012). Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşlarında Ege Adalarının İşgali Süreci, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (25), 9-32.
- Selek, S. (1982). *Milli Mücadele*, Örgün Yayınları
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. 1, MEB Basımevi
- Toprak, Z. (2003). “Osmanlı Donanması, Averof Zırhlısı ve Ulusal Kimlik,” *Toplumsal Tarih*, (113), 10-19.
- Villalta, J.B. (1982). *Atatürk*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Yalçın, D. (2000). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I*, ATAM Yayınları